

ნეოევრაზიულობის დაბრუნება: რუსეთის გეოპოლიტიკური თვითიდენტიფიკაცია პოსტლიბერალურ მსოფლიო წესრიგში

დავით ოსეფაშვილი
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი,
საქართველო

აბსტრაქტი

ნეოევრაზიულობა, როგორც რუსეთის გეოპოლიტიკური იდეოლოგია, XXI საუკუნის დასაწყისიდან, განსაკუთრებით აქტუალური გახდა, პოსტლიბერალური საერთაშორისო წესრიგის ფორმირების ფონზე. თუ ცივი ომის შემდეგ ლიბერალური უნივერსალიზმი განიხილებოდა, როგორც მსოფლიო განვითარების გარდაუვალი გზა, XXI საუკუნეში, წარმოაჩინა სხვა გზების არსებობა. ამ სტატიაში გაანალიზებულია ნეოევრაზიული იდეის ისტორია, თეორიული ფესვები და მისი გარდაქმნა რუსეთის საგარეო პოლიტიკის პრაქტიკაში. ყურადღება გამახვილებულია იმაზე, თუ როგორ იყენებს კრემლი ნეოევრაზიულობას, როგორც გეოპოლიტიკური თვითიდენტიფიკაციის იდეოლოგიურ საყრდენს, რომელიც ეწინააღმდეგება დასავლური ლიბერალიზმის დომინაციას. სტატიაში განხილულია რუსეთის ცივილიზაციური სუვერენიტეტის კონცეფცია, ევრაზიული კავშირის პროექტი და სხვა ინსტრუმენტები, რომლებიც მიზნად ისახავენ, ახალი, მრავალპოლარული წესრიგის არქიტექტურას.

საკვანძო სიტყვები: ნეოევრაზიულობა, გეოპოლიტიკა, რუსეთის იდენტობა, პოსტლიბერალური წესრიგი, ცივილიზაციური სუვერენიტეტი, ევრაზია.

შესავალი

XX საუკუნის ბოლოსა და XXI საუკუნის დასაწყისში, საერთაშორისო სისტემა დრამატულ ცვლილებებს განიცდიდა. ცივი ომის დასრულებამ, თითქოს დაამყარა „ერთპოლარული მსოფლიო სისტემა“, რომლის ეპიცენტრში ლიბერალური დასავლეთი და შეერთებული შტატები იდგნენ¹. ეს იყო პერიოდი, როდესაც ლიბერალური დემოკრატია, თავისუფალი ბაზარი და გლობალური ინტეგრაცია, განიხილებოდა როგორც კაცობრიობის განვითარების ბუნებრივი და უალტერნატივო გზა². ამ იდეას მრავალი დასავლელი მოაზროვნე: ფრენსის ფუკუიამა, ზბიგნევ ბჟეზინსკი, ენტონი გიდენსი, უწოდებდნენ „ისტორიის დასასრულს“, სადაც აღარ არსებობდა ამ წესრიგის ალტერნატიული მოდელი³.

თუმცა, XXI საუკუნის პირველი ორი ათწლეულის განმავლობაში, ეს ხედვა თანდათანობით შეირყა. გლობალიზაციის კრიზისი, ახალი რეგიონული ძალების გაძლიერება და ღირებულებითი პოლარიზაცია აჩვენებს, რომ საერთაშორისო ურთიერთობები აღარ ექვემდებარება ერთიან ლოგიკას⁴. ლიბერალურმა უნივერსალიზმმა დაკარგა თავისი მონოპოლია, როგორც ინსტიტუციურ, ისე იდეოლოგიურ დონეზე⁵. პოსტლიბერალური მსოფლიო წესრიგის იდეა, სწორედ ამ პროცესების პასუხად

¹ Krauthammer, C., “The Unipolar Moment,” *Foreign Affairs*, Vol. 70, No. 1990. გვ. 23-33.
<https://www.foreignaffairs.com/articles/1990-01-01/unipolar-moment> [უ.გ. 18.10.2025].

² Giddens, A., *The Consequences of Modernity*, Cambridge: Polity Press, 1990. გვ. 37-41.

³ Fukuyama, F., *The End of History and the Last Man*, New York: Free Press, 1992. გვ. 45-47.

⁴ Gray, J., *False Dawn: The Delusions of Global Capitalism*, London: Granta Books, 1998. გვ. 12-18.

⁵ Huntington, S., P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, New York: Simon & Schuster, 1996. გვ. 40-45.

წარმოიშვა, როგორც მცდელობა ახლებურად განსაზღვროს ძალთა ბალანსი და ცივილიზაციური მრავალფეროვნება.⁶

ამ ახალ რეალობაში, რუსეთის ფედერაცია ცდილობს ჩამოაყალიბოს საკუთარი იდენტობა, რომელიც სცდება დასავლური ინტეგრაციის ჩარჩოებს და ემყარება, დამოუკიდებელ ცივილიზაციურ გზას⁷. ეს გზაა, რომელიც უკავშირდება ევრაზიულობის ისტორიულ იდეას, რუსეთს, როგორც უნიკალურ კულტურულ და სოციალურ სივრცეს, რომელიც არ ეკუთვნის არც დასავლეთს და არც აღმოსავლეთს⁸.

ნეოევრაზიულობა სწორედ ამ გარდატეხის დროს იქცა რუსეთისთვის ერთ-ერთ მთავარ იდეოლოგიურ საყრდენად.⁹ იგი აერთიანებს ფილოსოფიურ, კულტურულ და გეოპოლიტიკურ განზომილებებს და ქმნის თეორიულ ბაზისს, რომლის მეშვეობითაც კრემლი საკუთარ ადგილს განსაზღვრავს, ახალ, მრავალპოლარულ მსოფლიო წესრიგში.¹⁰

ამ სტატიაში გაანალიზებულია, ნეოევრაზიული დოქტრინის ინტელექტუალური ფესვები, მისი ტრანსფორმაცია პოსტსაბჭოთა ეპოქაში და ის გზები, რომლითაც ეს იდეოლოგია გამოიყენება რუსეთის საგარეო პოლიტიკის ინსტრუმენტად. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა, ცივილიზაციური სუვერენიტეტის კონცეფციას, ევრაზიული კავშირის პროექტს და რუსეთის მცდელობას, ჩამოაყალიბოს ალტერნატიული გლობალური წესრიგი და გახდეს ერთ-ერთი საყრდენი ცენტრი.

1. ნეოევრაზიული იდეოლოგიის თეორიული საფუძვლები

ნეოევრაზიულობა, როგორც ცივილიზაციური იდეოლოგია, XX საუკუნის რუსული ინტელექტუალური დისკურსის პროდუქტია, რომელიც მოგვიანებით გარდაიქმნა რუსეთის გეოპოლიტიკური თვითიდენტიფიცირების ინსტრუმენტად¹¹. მისი ფესვები უნდა ვეძიოთ კლასიკურ ევრაზიონიზმში, რომელიც ჩამოყალიბდა 1920-იანი წლების ემიგრაციაში, ბერლინსა და პარიზში მოღვაწე რუსი მოაზროვნეების, ნიკოლაი ტრუბეტკოისა და პიოტრ სავიცკის ტექსტებში¹².

ტრუბეტკოი ამტკიცებდა, რომ რუსეთი „არც ევროპა და არც აზია“ იყო, არამედ, იგი სრულიად განსხვავებული ცივილიზაციაა, რომელიც უნდა გაერთიანებულყო ევრაზიის შუაგულში მცხოვრებ ხალხებთან; თათრებთან, თურქულ და მონღოლურ ეთნოსებთან¹³. მისი ხედვით, დასავლური ცივილიზაცია აგრესიული და თვითდამანგრეველი იყო, ხოლო რუსულ-ევრაზიული სივრცე, წარმოადგენდა კულტურული სინთეზის საფუძველს, რომელიც ეფუძნებოდა ურთიერთპატივისცემასა და ორგანულ მრავალფეროვნებას.¹⁴

ტრუბეტკოისა და სავიცკის იდეების არსი იყო ის, რომ რუსეთი უნდა განიხილებოდეს არა როგორც ევროპის პერიფერია, არამედ როგორც თვითმყოფადი ცივილიზაციური ცენტრი.

⁶ Sakwa, R., *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*, London: I.B. Tauris, 2015. გვ. 101-109.

⁷ Dugin, A., *Osnovy geopolitiki: Geopoliticheskoe budushchee Rossii*, Moscow: Arktogetia, 1997. გვ. 17-21.

⁸ Trubetskoy, N., *Nasledie Chingiskhana*, Sofia: Evraziiskoe Knigoizdatelstvo, 1927. გვ. 7-11.

⁹ Laruelle, M., *Russian Eurasianism: An Ideology of Empire*, Washington, DC: Woodrow Wilson Center Press, 2008. გვ. 15-29.

¹⁰ Karaganov, S., "Eurasianism and Russia's Strategic Identity," *Russia in Global Affairs*, Vol. 13, No. 4, 2015. გვ. 5-9. <https://eng.globalaffairs.ru/articles/eurasianism-and-russias-strategic-identity/> [უ.გ. 18.10.2025].

¹¹ Shlapentokh, D., "Eurasianism: Past and Present," *Communist and Post-Communist Studies*, Vol. 36, No. 2, 2003. გვ. 145-162.

¹² Laruelle, M., *Russian Eurasianism: An Ideology of Empire*, Washington, DC: Woodrow Wilson Center Press, 2008. გვ. 15-29.

¹³ Trubetskoy, N., *Nasledie Chingiskhana*, Sofia: Evraziiskoe Knigoizdatelstvo, 1927. გვ. 7-11.

¹⁴ Savitsky, P., "Geograficheskie obzory," *Eurasian Review*, 1925. გვ. 12-18.

სწორედ ეს მოსაზრება გახდა შემდგომი ნეოევრაზიული თეორიების საყრდენი, მათ შორის ლევ გუმილიოვისა, რომელმაც ევრაზიულობას მიანიჭა ბიოენერგეტიკული და ეთნოგენეზური მნიშვნელობა.¹⁵ გუმილიოვის „პასიონარობის თეორია“ განმარტავს, რომ ცივილიზაციების აღმავლობა განპირობებულია ხალხების შინაგანი ენერგიითა და ისტორიული მისიონერობით.¹⁶ ამ კონტექსტში, რუსი ხალხი წარმოჩენილია როგორც ევრაზიის ბირთვი, ეთნოგენეზური პროცესის მატარებელი, რომელიც აერთიანებს სტეპურ და სლავურ კულტურულ სივრცეებს.

პოსტაბჭოთა ეპოქაში, განსაკუთრებით 1990-იანი წლებიდან, ნეოევრაზიულობამ განიცადა მნიშვნელოვანი თეორიული ტრანსფორმაცია. ალექსანდრ დუგინმა, თანამედროვე ნეოევრაზიული სკოლის მთავარი თეორეტიკოსმა ამ იდეას მიანიჭა მკვეთრად გეოპოლიტიკური შინაარსი. მისი ნაშრომები „გეოპოლიტიკის საფუძვლები“ (1997) და „ევრაზიული მისია“ (2002) ჩამოყალიბდა როგორც რუსული გეოპოლიტიკის ალტერნატიული პარადიგმა.¹⁷

დუგინი აღიარებს, რომ მსოფლიო ორ მეტა-ცივილიზაციად იყოფა: ატლანტიკურ (დასავლურ) და ევრაზიულად.¹⁸ ატლანტიზმი მას ესახება, როგორც კოსმოპოლიტური, სეკულარული და ინდივიდუალისტური კულტურა, ხოლო ევრაზია, როგორც სოლიდარობის, ტრადიციისა და სულიერების ცივილიზაციური ბირთვი.¹⁹ სწორედ ამიტომ, დუგინი ხედავს რუსეთის მისიას არა მხოლოდ სახელმწიფოებრივ გადარჩენაში, არამედ გლობალურ „ანტიჰეგემონურ მისიონერობაში“, რომელიც მიმართულია დასავლური ლიბერალიზმის წინააღმდეგ.²⁰

ამ თეორიამ მრავალი კრიტიკული შეფასებაც გამოიწვია, როგორც რუსულ, ისე დასავლურ აკადემიურ წრეებში. მარლენ ლარუელი თავის მონოგრაფიაში აღნიშნავს, რომ დუგინის ნეოევრაზიულობა სინთეზურია, იგი აერთიანებს კლასიკური ევრაზიონიზმის ელიტარულ ტრადიციას, საბჭოთა პერიოდის იმპერიალიზმის ელემენტებსა და თანამედროვე ანტილიბერალურ დისკურსს.²¹ მისი აზრით, ნეოევრაზიულობა აღარ არის მხოლოდ აკადემიური იდეა; იგი გადაიქცა „მოზილიზაციის იდეოლოგიად“, რომელიც რუსეთის სახელმწიფოს, კულტურულ ლეგიტიმაციას ანიჭებს, გლობალურ პოლიტიკაში.²²

მაგალითად, პოლიტოლოგი სერგეი კარაგანოვი, თვლის, რომ ნეოევრაზიული იდეა, რეალურად წარმოადგენს რუსეთის ისტორიული მოდერნიზაციის ალტერნატიულ მოდელს.²³ მისი აზრით, დასავლურმა ლიბერალურმა ჰეგემონიამ, ვერ მოახერხა გლობალური სტაბილურობის უზრუნველყოფა, ხოლო რუსეთი, თავისი ცივილიზაციური მრავალფეროვნებით, შეიძლება იქცეს შუამავლად აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შორის.²⁴

ამ კონცეფციების შერწყმა, კმნის თანამედროვე ნეოევრაზიულობის თეორიულ ჩარჩო იდეოლოგიას, რომელიც უარყოფს ლიბერალურ უნივერსალიზმს და მხარს უჭერს, ცივილიზაციურ პლურალიზმს. სწორედ ამიტომ, ნეოევრაზიულობა სრულად ჯდება

¹⁵ Gumilev, L., *Ethnogenesis and the Biosphere of the Earth*, Moscow: Progress Publishers, 1990. გვ. 31-36.

¹⁶ იქვე.

¹⁷ Dugin, A., *Osnovy geopolitiki: Geopoliticheskoe budushchee Rossii*, Moscow: Arktogetia, 1997. გვ. 17-21.

¹⁸ Dugin, A., *The Fourth Political Theory*, London: Arktogetia, 2012. გვ. 55-58.

¹⁹ იქვე.

²⁰ Dugin, A., *The Eurasian Mission*, Moscow: Arktogetia, 2002. გვ. 42.

²¹ Laruelle, M., „The Two Faces of Contemporary Eurasianism,” *Russia in Global Affairs*, Vol. 3, No. 4, 2005. გვ. 25-29. <https://eng.globalaffairs.ru/articles/the-two-faces-of-contemporary-eurasianism/> [უ.გ. 18.10.2025].

²² იქვე.

²³ Karaganov, S., „From Containment to Cooperation: Russia's Strategy in a Multipolar World,” *Russia in Global Affairs*, Vol. 14, No. 2, 2016. გვ. 8-12.

²⁴ იქვე.

პოსტლიბერალური წესრიგის თეორიაში, სადაც მრავალცენტრული მსოფლიო, აღიქმება არა როგორც ქაოსი, არამედ როგორც ცივილიზაციურ ძალთა ბუნებრივი თანაარსებობა.²⁵

2. რუსეთის გეოპოლიტიკური თვითიდენტიფიკაცია XXI საუკუნეში: ცივილიზაციური სუვერენიტეტი და ალტერნატიული წესრიგი

XXI საუკუნის გეოპოლიტიკური რეალობა, რუსეთს აყენებს დილემის წინაშე: დარჩეს დასავლური წესრიგის პერიფერიად თუ ჩამოაყალიბოს საკუთარი ცივილიზაციური იდენტობა, რომელიც ემყარება, ისტორიულ-კულტურულ თვითმყოფადობას და დამოუკიდებელ ღირებულებით სისტემას.²⁶

ცივი ომის დასრულების შემდეგ, რუსეთის საგარეო პოლიტიკა მრავალი წლის განმავლობაში, მერყეობდა „დასავლურ ინტეგრაციასა“ და „გეოპოლიტიკურ ავტონომიას“ შორის.²⁷ მაგრამ 2000-იანი წლებიდან, განსაკუთრებით ვლადიმერ პუტინის პრეზიდენტობის პერიოდში, ეს დილემა გადაიზარდა იდეოლოგიურ გადაწყვეტილებაში და რუსეთმა აირჩია დამოუკიდებელი ცივილიზაციური განვითარების გზა.²⁸

პუტინის მიერ დამკვიდრებული ცნება „ცივილიზაციური სუვერენიტეტი“, უკვე გასცდა მხოლოდ პოლიტიკურ ავტონომიას და მოიცავს, როგორც კულტურული, სულიერი და მორალური სივრცის დაცვას, გლობალური წესებისა და სტანდარტებისაგან.²⁹ ეს ტერმინი, ოფიციალურად შევიდა რუსეთის სტრატეგიულ დოკუმენტებში, მათ შორის, 2021 წლის ეროვნული უსაფრთხოების სტრატეგიაში, სადაც პირდაპირ წერია, ტრადიციული, რუსული, სულიერი და მორალური ღირებულებების დაცვის აუცილებლობაზე.³⁰

ეს ვითარება, მნიშვნელოვნად ცვლის სახელმწიფოს უსაფრთხოების გაგებას და სტრატეგიას: უსაფრთხოება აღარ განისაზღვრება მხოლოდ სამხედრო ძალით ან ეკონომიკური სტაბილურობით, არამედ სახელმწიფოს უსაფრთხოება, განისაზღვრება, კულტურული იდენტიფიცირებითა და იდენტობის შენარჩუნებით, რაც მნიშვნელოვანი ფაქტორი ხდება, რუსეთის ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფციაში. სწორედ ამ მიდგომამ ჩაუყარა საფუძველი, რუსეთის პოლიტიკურ დისკურსში, ცივილიზაციური სუვერენიტეტის კონცეფციას, როგორც სახელმწიფო იდეოლოგიის ქვაკუთხედს.³¹

ცივილიზაციური სუვერენიტეტი გულისხმობს, რომ რუსეთი აღიქვამს საკუთარ თავს, როგორც უნიკალურ ცივილიზაციურ სისტემას, რომელიც არ ემორჩილება გლობალური დასავლეთის ნორმებს, არამედ თვითონ ახდენს წესრიგის კონსტრუქციას საკუთარ რეგიონში.³² ეს იდეა განასხვავებს რუსეთს, როგორც დასავლეთისგან, ასევე ჩინეთისგან: თუ დასავლეთი ეფუძნება ლიბერალურ ინდივიდუალიზმს, ხოლო ჩინეთი, სახელმწიფო

²⁵ Sakwa, R., *Russia Against the Rest: The Post-Cold War Crisis of World Order*, Cambridge: Cambridge University Press, 2017. გვ. 210-216.

²⁶ Tsygankov, A., *Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity*, Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2016. გვ. 10-14.

²⁷ Lo, B., *Russia and the New World Disorder*, Washington, DC: Brookings Institution Press, 2015. გვ. 37-42.

²⁸ Putin, V., *Poslanie Federal'nomu Sobraniyu*, Annual Address to the Federal Assembly, Moscow, 2005. <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22931> [უ.გ. 18.10.2025].

²⁹ Kortunov, A., "Civilizational Sovereignty as Russia's Strategic Concept," RIAC Commentary, Moscow: Russian International Affairs Council, 2022. გვ. 2 - 5. <https://russiancouncil.ru> [უ.გ. 18.10.2025].

³⁰ Security Council of the Russian Federation, *National Security Strategy of the Russian Federation*, Moscow, 2021. გვ. 3-5. <http://scrf.gov.ru> [უ.გ. 18.10.2025].

³¹ Sakwa, R., *Russia Against the Rest: The Post-Cold War Crisis of World Order*, Cambridge: Cambridge University Press, 2017. გვ. 210-216.

³² Karaganov, S., "Eurasianism and Russia's Strategic Identity," *Russia in Global Affairs*, Vol. 13, No. 4, 2015. გვ. 5-9. <https://eng.globalaffairs.ru/articles/eurasianism-and-russias-strategic-identity/> [უ.გ. 18.10.2025].

ცენტრალიზებულ მოდელს, რუსეთი საკუთარ თავს მიიჩნევს „მესამე გზის“ მატარებლად, რომელიც აერთიანებს ტრადიციას და სულიერ ღირებულებებს.³³

სერგეი კარაგანოვი წერს, რომ რუსეთის მისიაა „შექმნას ისეთი წესრიგი, სადაც არც ერთი ძალა არ ფლობს გლობალურ მონოპოლიას“.³⁴ მისი აზრით, პოსტლიბერალური ეპოქა მოითხოვს „ღირებულებითი მრავალპოლარობის აღიარებას“, სადაც სხვა და სხვა ცივილიზაციები თანაარსებობენ, თავიანთი უნიკალური განვითარების გზით.

ეს მიდგომა პრაქტიკულ განზომილებას იღებს ევრაზიული ეკონომიკური კავშირის (EAEC) კონსტრუქციაში. ოფიციალური მოსკოვი ამ კავშირს განიხილავს არა მხოლოდ ეკონომიკური ინტეგრაციის ინსტრუმენტად, არამედ, როგორც ცივილიზაციური ერთობის ინსტიტუციონალურ ფორმას.³⁵ პუტინის 2011 წლის პროგრამულ სტატიაში „ახალი ინტეგრაციული პროექტი ევრაზიაში“ ხაზგასმულია, რომ ევრაზიული კავშირი უნდა გახდეს „ერთ-ერთი მსოფლიო განვითარების ცენტრი, რომელიც ეფექტურად გაუწევს კონკურენციას, სხვა რეგიონულ ბლოკებს“.³⁶

ამ ხედვის თანახმად, ევრაზიული ინტეგრაცია არ არის საბჭოთა კავშირის რესტავრაციის მცდელობა, არამედ რუსული ცივილიზაციის გაფართოებული ფორმაა, ანუ გეოპოლიტიკური სივრცეა, რომელიც ეფუძნება სუვერენულ თანასწორობას და კულტურულ სიახლოვეს.³⁷

კულტურულ დონეზე, ცივილიზაციური თვითიდენტიფიკაცია მხარდაჭერილია რუსეთის მართლმადიდებელი ეკლესიის აქტიური მონაწილეობით. პატრიარქ კირილე არაერთ გამოსვლაში ამბობს, რომ „რუსეთის ისტორიული მისია მხოლოდ პოლიტიკური ან სამხედრო ვერ იქნება, იგი უნდა ეფუძნებოდეს სულიერ და ზნეობრივ პრინციპებს“.³⁸ ამგვარად, ეკლესია და სახელმწიფო ქმნიან სინერგიას, რომელიც აძლიერებს რუსეთის იმიჯს, როგორც ტრადიციული ღირებულებების დამცველ ცივილიზაციას.³⁹

ასევე, ცივილიზაციური თვითიდენტიფიკაციის მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტი გახდა, რუსული სახელმწიფო მედია: Russia Today, Sputnik და სხვა პლატფორმები, რომლებიც გლობალურ დონეზე ავრცელებენ ანტილიბერალურ და ანტიკეგემონურ ნარატივებს.⁴⁰ მათი მიზანია არა მხოლოდ საინფორმაციო კონკურენცია, არამედ დასავლური ღირებულებითი დისკურსის დეკონსტრუქცია.⁴¹

ამრიგად, რუსეთის გეოპოლიტიკური თვითიდენტიფიკაცია XXI საუკუნეში, დაფუძნებულია ნეოევრაზიულობის ფილოსოფიურ პრინციპებზე, კულტურულ სოლიდარობაზე, ისტორიულ მისიონერობაზე და ცივილიზაციური სუვერენიტეტის დაცვაზე. ეს იდეოლოგია აყალიბებს რუსეთის ხედვას, როგორც ალტერნატიული წესრიგის ერთ-ერთ ბურჯს პოსტლიბერალურ სამყაროში, სადაც ღირებულებითი

³³ Diesen, G., *Russian Conservatism: Managing Change under Permanent Revolution*, Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2021. გვ. 56-63.

³⁴ Karaganov, S., *Multipolarity and the Future of World Order* (Moscow: Council on Foreign and Defense Policy, 2020. pp. 7-12. <https://eng.globalaffairs.ru/articles/multipolarity-and-world-order/> [უ.გ. 18.10.2025].

³⁵ Dragneva, R., & Wolczuk, K., *The Eurasian Economic Union: Deals, Rules and the Exercise of Power*, London: Chatham House, 2017. გვ. 28-35.

³⁶ Putin, V., „A New Integration Project for Eurasia: The Future Born Today,“ *Izvestia*, 4 October 2011. გვ. 3.

³⁷ Laruelle, M., „Eurasian Integration and the ‘Russian World’: Regionalism as an Ideology,“ *Eurasian Geography and Economics*, Vol. 56, No. 4, 2015. გვ. 360-374.

³⁸ Patriarch Kirill, „On the Mission of the Russian Civilization,“ *Moscow Patriarchate Bulletin*, 2018. გვ. 11-13.

³⁹ იქვე, გვ. 14.

⁴⁰ Simons, G., *Russia's Public Diplomacy: Evolution and Practice*, Cham: Palgrave Macmillan, 2018. გვ. 52-57.

⁴¹ RT Documentary, *Civilizational Sovereignty: Beyond Western Universalism*, Moscow: RT Productions, 2022.

მრავალფეროვნება აღიქმება, არა როგორც საფრთხე, არამედ, როგორც მსოფლიო განვითარების ბუნებრივი ლოგიკა.⁴²

3. ნეოევრაზიული სტრატეგიის რეალიზაცია საერთაშორისო ურთიერთობებში

ნეოევრაზიულობის იდეა პოსტსაბჭოთა პერიოდში, გარდაიქმნა რუსეთის საგარეო პოლიტიკის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან იდეოლოგიურ საყრდენად.⁴³ რუსეთის გეოპოლიტიკური ნაბიჯები XXI საუკუნეში შემდეგია, იგი აშკარად ქმნის ისეთი რეგიონულ და გლობალურ ალიანსებს, რომლებიც ზუსტად ასახავს რუსეთის ცივილიზაციურ ხედვას და უარყოფს დასავლურ ჰეგემონიას.⁴⁴

პირველი ინსტიტუციური ფორმა, სადაც ნეოევრაზიული იდეა მატერიალიზდა, იყო შანხაის თანამშრომლობის ორგანიზაცია (SCO). 2001 წელს დაარსებულმა ორგანიზაციამ, თავდაპირველად ისახავდა უსაფრთხოების მიზნების განხორციელებას ცენტრალურ აზიაში, მაგრამ დროთა განმავლობაში, იგი გადაიქცა ფართო პლატფორმად, პოლიტიკური და ეკონომიკური თანამშრომლობისათვის.⁴⁵ მისი სტრუქტურა ეფუძნება პრინციპს, რომ რეგიონული უსაფრთხოება უნდა შენარჩუნდეს უშუალოდ ევრაზიის სახელმწიფოების მიერ, დასავლური ქვეყნების ჩარევის გარეშე.⁴⁶

შანხაის ორგანიზაციის მნიშვნელობა, განსაკუთრებით იზრდება უკრაინის კრიზისის შემდეგ, როდესაც რუსეთი და ჩინეთი ერთობლივად ცდილობენ წარმოაჩინონ ალტერნატიული მსოფლიო წესრიგის კონტურები. 2022 წლის პეკინის დეკლარაციაში, მხარეები აცხადებენ, რომ „არავის აქვს უფლება, თავს მოახვიოს საკუთარი პოლიტიკური მოდელი, სხვა ქვეყნებს.“⁴⁷ ეს დებულება, ფაქტობრივად, ნეოევრაზიული ცივილიზაციური სუვერენიტეტის, საერთაშორისო გამოხატულებას წარმოადგენს.

მეორე მნიშვნელოვანი მიმართულება ამ თვალსაზრისით, ბრიქსის ქვეყნების გაძლიერებაა: ბრაზილია, რუსეთი, ინდოეთი, ჩინეთი და სამხრეთ აფრიკა, რომლებიც ნეოევრაზიული აზროვნების გლობალურ გამოხატულებად იქცნენ.⁴⁸ კრემლი, ბრიქსს აღიქვამს როგორც მრავალპოლარული მსოფლიოს ბირთვს, სადაც დასავლეთის გარეთ არსებული სახელმწიფოები ერთიანდებიან, საკუთარი ეკონომიკური და პოლიტიკური სუვერენიტეტის დასაცავად.⁴⁹

სერგეი ლავროვის თქმით, „ბრიქსი წარმოადგენს არა ანტი-დასავლურ ბლოკს, არამედ პოსტდასავლური სამყაროს პროტოტიპს, სადაც თანამშრომლობა ქვეყნებს შორის, ემყარება კულტურულ მრავალფეროვნებას და თანასწორობას.“⁵⁰ ამ კონტექსტში, ნეოევრაზიული სტრატეგია მიზნად ისახავს, საერთაშორისო ურთიერთობების ისეთი არქიტექტურის შექმნას, სადაც ძალაუფლება ბალანსდება ცივილიზაციურ ბლოკებს შორის, და არა გლობალურ ცენტრსა და პერიფერიას შორის.

⁴² Dugin, A., *The Fourth Political Theory*, London: Arktos, 2012. გვ. 60-63.

⁴³ Tsygankov, A., *Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity*, Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2016. გვ. 180-186.

⁴⁴ Lo, B., *Russia and the New World Disorder*, Washington, DC: Brookings Institution Press, 2015. გვ. 144-150.

⁴⁵ Diesen, G., *Great Power Politics in the Fourth Industrial Revolution*, London: I.B. Tauris, 2020. გვ. 92-97.

⁴⁶ Lukin, A., *China and Russia: The New Rapprochement*, Cambridge: Polity Press, 2018. გვ. 133-138.

⁴⁷ Joint Statement of the Russian Federation and the People's Republic of China on the International Relations Entering a New Era and Global Sustainable Development, Beijing, 4 February 2022. <http://en.kremlin.ru/supplement/5770> [უ.გ. 18.10.2025].

⁴⁸ Stuenkel, O., *Post-Western World: How Emerging Powers Are Remaking Global Order*, Cambridge: Polity Press, 2016. გვ. 101-107.

⁴⁹ Lavrov, S., "BRICS and the Future of Global Governance," *Russia in Global Affairs*, Vol. 18, No. 3, 2022. გვ. 5-9.

⁵⁰ იქვე, გვ. 10.

რუსეთის საგარეო პოლიტიკის ოფიციალურ დოკუმენტებში ნათლად ჩანს, ნეოევრაზიული ტერმინოლოგიის ინტეგრაცია. 2023 წლის საგარეო პოლიტიკის კონცეფციაში, პირდაპირ აღნიშნულია, რომ რუსეთის მიზანია „წვლილი შეიტანოს სამართლიანი და მრავალპოლარული მსოფლიო წესრიგის ჩამოყალიბებაში“.⁵¹ ეს ფორმულირება, პრაქტიკულად ემთხვევა დუგინის და კარაგანოვის ნეოევრაზიულ ხედვებს, სადაც ლიბერალური გლობალიზმის ნაცვლად, წარმოდგენილია პლურალურ ცივილიზაციათა თანაარსებობა.⁵²

გარდა სახელმწიფოებრივი ინსტიტუტებისა, ნეოევრაზიული სტრატეგია ვლინდება საინფორმაციო და კულტურული პოლიტიკის სფეროშიც. Russia Today და Sputnik მიზნად ისახავენ, რუსეთის ხედვის გლობალურ გავრცელებას, რომელიც ეფუძნება ტრადიციულ ღირებულებებს, დასავლური ლიბერალიზმის კრიტიკას და ცივილიზაციურ მრავალფეროვნებას.⁵³

კულტურულ დონეზე ეს სტრატეგია აისახება რუსეთის განათლებისა და მეცნიერების პოლიტიკაშიც, განსაკუთრებით კი უნივერსიტეტების საერთაშორისო ურთიერთობების ფაკულტეტებზე, სადაც ბოლო წლებში, მკვეთრად გაიზარდა ევრაზიული კვლევების პროგრამების რაოდენობა.⁵⁴ ეს ტენდენცია აჩვენებს, რომ ნეოევრაზიულობა აღარ არის მხოლოდ პოლიტიკური იდეოლოგია, არამედ განათლებისა და კულტურის სისტემაშიც ინტეგრირებული კონცეფციაა.

გეოპოლიტიკურ დონეზე, ნეოევრაზიული სტრატეგია, მკაფიოდ გამოვლინდა რუსეთის პოლიტიკაში შუა აღმოსავლეთსა და აფრიკაში. 2023 წელს, რუსეთმა აფრიკული სახელმწიფოების ლიდერებთან გამართულ სამიტზე, წარმოადგინა ინიციატივა „გლობალური სამხრეთის რენესანსის“ შესახებ, რომელიც ხაზს უსვამს „გარე ზეწოლისგან თავისუფალი განვითარების უფლების“ პრინციპს.⁵⁵ ეს იდეა, ფაქტობრივად წარმოადგენს, პოსტლიბერალური, მრავალპოლარული მოდელის დადასტურებას, სადაც რუსეთი პოზიციონირებს, როგორც ერთ-ერთი ალტერნატიული ძალის ცენტრი.⁵⁶

ამრიგად, ნეოევრაზიული სტრატეგიის რეალიზაცია, თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობებში, მჭიდროდ უკავშირდება რუსეთის საგარეო და საინფორმაციო პოლიტიკის კონსოლიდაციას, მისი დიპლომატიური ქსელის გაფართოებას და მრავალპოლარული სამყაროს ფორმირებაში, აქტიურ მონაწილეობას. ეს არის მცდელობა, რომელიც აერთიანებს გეოპოლიტიკურ პრაგმატიზმსა და იდეოლოგიურ ექსპორტს, რომელიც ქმნის რუსეთის უნიკალურ როლს პოსტლიბერალურ ეპოქაში.⁵⁷

⁵¹ Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Foreign Policy Concept of the Russian Federation, 31 March 2023. გვ. 1-4.

⁵² Karaganov, S., Multipolarity and the Future of World Order, Moscow: Council on Foreign and Defense Policy, 2020. გვ. 11-15.

⁵³ Simons, G., Russia's Public Diplomacy: Evolution and Practice, Cham: Palgrave Macmillan, 2018. გვ. 75-82.

⁵⁴ Laruelle, M., Eurasianism and the European Far Right: Reshaping the Europe - Russia Relationship, Lanham, MD: Lexington Books, 2015. გვ. 122-128.

⁵⁵ Russia - Africa Summit Declaration, St. Petersburg, 28 July 2023. გვ. 2-4. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/71826> [უ.გ. 18.10.2025].

⁵⁶ Fyodor Lukyanov, "The Return of Geopolitics," Russia in Global Affairs, Vol. 20, No. 2, 2023. გვ. 18-22.

⁵⁷ Dugin, A., The Fourth Political Theory, London: Arktos, 2012. გვ. 90 - 94.

4. დასავლური ჰეგემონიის წინააღმდეგობა და რუსეთის პოზიციონირება პოსტლიბერალურ წესრიგში

პოსტლიბერალური ეპოქის მთავარი მახასიათებელია, დასავლური ჰეგემონიის თანდათანობითი ეროზია და ალტერნატიული ძალების აღმავლობა.⁵⁸ ცივი ომის შემდგომი „ერთპოლარული მსოფლიო“, რომელიც ეფუძნებოდა ამერიკულ სამხედრო-ეკონომიკურ უპირატესობასა და ლიბერალურ იდეოლოგიას, დღეს უკვე აღარ ასახავს გლობალურ რეალობას.⁵⁹

გლობალიზაციის ეკონომიკურმა კრიზისებმა, დასავლეთის შიდა პოლიტიკურმა ფრაგმენტაციამ და ახალი რეგიონული ბლოკების გაძლიერებამ, შექმნა ისეთი საერთაშორისო გარემო, სადაც „ცივილიზაციური პლურალიზმი“ გახდა არა მხოლოდ იდეოლოგიური, არამედ პრაქტიკული კატეგორია.⁶⁰ ამ კონტექსტში, ნეოევრაზიულობა პოსტლიბერალური მსოფლიოს ერთ-ერთ ცენტრალურ ნარატივად ჩამოყალიბდა, როგორც ალტერნატივა დასავლური უნივერსალიზმისა და ნეოლიბერალური გლობალიზმისადმი.⁶¹

ალექსანდ დუგინი ამტკიცებს, რომ დასავლური ლიბერალიზმი, კარგავს თავის ისტორიულ ძალას, რადგან იგი ცდილობს ერთიანი სქემით ჩაანაცვლოს კულტურათა მრავალფეროვნება.⁶² ნეოევრაზიულობა კი ამ განსხვავებას აღიქვამს, არა როგორც საფრთხეს, არამედ როგორც საფუძველს ახალი, მრავალპოლარული წესრიგისთვის, სადაც თითოეული ცივილიზაცია, იცავს საკუთარ გზას განვითარებისაკენ.⁶³

რუსეთის პოლიტიკური ელიტა, დასავლურ ჰეგემონიას აღიქვამს არა მხოლოდ გეოპოლიტიკურ, არამედ ღირებულებით გამოწვევად. სერგეი ლავროვის თქმით, „დასავლეთი ცდილობს იდეოლოგიური მონოპოლიის შენარჩუნებას, მაგრამ ისტორია უკვე სხვა მიმართულებით მიდის. მისი თქმით, ცივილიზაციები იღვიძებენ“.⁶⁴

ასეთ ნარატივს და რიტორიკას, თან სდევს კონკრეტული საგარეო პოლიტიკური ქმედებები: დასავლურ სანქციებზე პასუხად, რუსეთი ეკონომიკის ახალ რელსებზე გადაყვანით პასუხობს და ენერგეტიკულ დივერსიფიკაციას ახდენს აზიურ ბაზრებზე, ფინანსური ინსტრუმენტების (SPFS, MIR) ალტერნატიული ქსელის განვითარებას ახორციელებს.⁶⁵ ეს ნაბიჯები, მიზნად ისახავს დასავლური ეკონომიკური გავლენის შემცირებას და სტრატეგიული დამოუკიდებლობის განმტკიცებას.

კულტურულ-საინფორმაციო დონეზე, რუსეთის ხელისუფლება, ცდილობს ჩამოაყალიბოს სტრატეგიული „მესიჯი მსოფლიოსათვის“, რომ დასავლური ღირებულებები, არ წარმოადგენს უნივერსალურ ნორმას. როგორც ვლადიმერ პუტინმა განაცხადა ვალდაის საერთაშორისო კლუბის 2023 წლის სხდომაზე,

⁵⁸ Wallerstein, I., *The Decline of American Power: The U.S. in a Chaotic World*, New York: New Press, 2003. გვ. 7-12.

⁵⁹ Krauthammer, C., „The Unipolar Moment Revisited,” *The National Interest*, No. 70, 2002. გვ. 5-8.

⁶⁰ Sakwa, R., *Russia Against the Rest: The Post-Cold War Crisis of World Order*, Cambridge: Cambridge University Press, 2017. გვ. 250-258.

⁶¹ Laruelle, M., *Russian Eurasianism: An Ideology of Empire*, Washington, DC: Woodrow Wilson Center Press, 2008. გვ. 175-179.

⁶² Dugin, A., *The Fourth Political Theory*, London: Arktos, 2012. გვ. 95-8.

⁶³ იქვე, გვ. 99-101.

⁶⁴ Lavrov, S., „Civilizational Multipolarity and the Future of Global Politics,” *Russia in Global Affairs*, Vol. 19, No. 4, 2023. გვ. 3 - 6.

⁶⁵ Ministry of Economic Development of the Russian Federation, *Report on Import Substitution and Economic Sovereignty*, Moscow, 2023. გვ. 2-5.

„რუსეთი არ ებრძვის დასავლურ კულტურას, მაგრამ ჩვენ ვერ მივიღებთ იმ თეორიას, რომლის მიხედვითაც, ადამიანის იდენტობა უნდა განისაზღვროს პოლიტიკურად ან იდეოლოგიურად“.⁶⁶

ეს განცხადება, ასახავს რუსეთის მცდელობას, წარმოაჩინოს თავი როგორც ტრადიციული ღირებულებების დამცველი ცივილიზაცია, რომელიც ეწინააღმდეგება, დასავლურ პოსტმოდერნისტულ ინდივიდუალიზმს.

ნეოევრაზიულობის თეორია, სწორედ ამ „ღირებულებითი რეალობის“ საფუძველზე ქმნის თავის გეოპოლიტიკურ არგუმენტს: „მსოფლიო წესრიგი უნდა დაფუძნდეს ძალთა და იდენტობათა ბალანსზე, სადაც არც ერთი მოდელი, არ არის უნივერსალური“.⁶⁷ ეს ხედვა თანხვედრაშია ჩინურ „საზოგადოების საერთო ბედის“ კონცეფციასთან და ირანის ისლამურ ნეოპოლარიზმთან, რაც აჩვენებს, რომ პოსტლიბერალური ალტერნატივა, მხოლოდ რუსულ პროექტად არ რჩება.⁶⁸

გარდა ამისა, რუსეთის სტრატეგიული აზროვნება, სულ უფრო ხშირად იყენებს ცნებებს „მორალური სუვერენიტეტი“ და „კულტურული უსაფრთხოება“, რაც მიანიშნებს იმაზე, რომ ბრძოლა დასავლურ ჰეგემონიასთან, არ შემოიფარგლება სამხედრო ან ეკონომიკური სფეროებით.⁶⁹

ყოველივე ზემდთქმულიდან გამომდინარე, რუსეთის პოზიციონირება პოსტლიბერალურ წესრიგში, ეფუძნება სამ ძირითად ელემენტს:

1. ცივილიზაციური სუვერენიტეტი - კულტურული და იდეოლოგიური დამოუკიდებლობა, გლობალური სტანდარტებისგან;
2. მრავალპოლარული სტაბილურობა - საერთაშორისო ბალანსის შენარჩუნება დასავლეთის დომინაციის გარეშე;
3. ღირებულებითი მისიონერობა - ტრადიციული და კონსერვატიული ნორმების პოპულარიზაცია, როგორც ცივილიზაციური ალტერნატივა.

ამგვარად, რუსეთის ნეოევრაზიული ხედვა დასავლური ჰეგემონიის მიმართ, არ არის მხოლოდ პროტესტი, ეს არის მცდელობა ჩამოაყალიბოს ახალი მოდელი გლობალური თანაარსებობისთვის, სადაც განსხვავებული ცივილიზაციები, თანაბარი სუბიექტები არიან, საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემაში.⁷⁰

დასკვნა

ნეოევრაზიულობის დაბრუნება რუსეთის გეოპოლიტიკურ სტრატეგიაში, ასახავს იმ ღრმა ცივილიზაციურ გარდატეხას, რომელიც ვითარდება პოსტლიბერალური მსოფლიო წესრიგის პირობებში. თუ XX საუკუნის ბოლოს, რუსეთი ცდილობდა ინტეგრაციას დასავლურ ინსტიტუციურ სისტემაში, XXI საუკუნეში, მან საბოლოოდ გააცნობიერა თავისი ისტორიულ-კულტურული განსხვავებულობა და აირჩია ალტერნატიული გზით განვითარება.

⁶⁶ Putin, V., „Speech at the Valdai Discussion Club,” Official Kremlin Website, 5 October 2023. გვ. 4-6. <http://kremlin.ru> [უ.გ. 18.10.2025].

⁶⁷ Dugin, A., *The Eurasian Mission*, Moscow: Arktogeia, 2002. გვ. 60-64.

⁶⁸ Yi, W., „Building a Community of Shared Future for Mankind,” *Qishi Journal*, Vol. 11, No. 2, 2021. გვ. 10-14.

⁶⁹ Karaganov, S., „Moral Sovereignty and Cultural Security in Russian Strategy,” *Russia in Global Affairs*, Vol. 20, No. 1, 2024. გვ. 17-21.

⁷⁰ Sakwa, R., „Russia’s Vision of a Post - Liberal World,” *Europe-Asia Studies*, Vol. 75, No. 2, 2023. გვ. 215-228.

ნეოევრაზიულობა დღეს აღარ არის მხოლოდ ფილოსოფიური თეორია ან პოლიტიკური დისკურსი, იგი იქცა ცივილიზაციური იდეოლოგიისა და სახელმწიფო სტრატეგიის სინთეზად, რომელიც აერთიანებს ისტორიულ მემკვიდრეობას, კულტურულ თვითშეგნებას და გლობალურ პრაგმატიზმს. მისი არსი მდგომარეობს იმაში, რომ რუსეთი თავს აღიქვამს არა როგორც დასავლეთის ან აღმოსავლეთის პერიფერიას, არამედ როგორც მესამე ცივილიზაციას, რომელიც მიისწრაფვის საკუთარი ღირებულებითი სივრცის შენარჩუნებისა და განვითარებისკენ.

ამ იდეოლოგიის მეშვეობით, რუსეთი ცდილობს ჩამოაყალიბოს ალტერნატიული წესრიგის ხედვა, რომელიც ეწინააღმდეგება დასავლური ჰეგემონიის პრინციპს და ამყარებს მრავალპოლარული სტაბილურობის მოდელს. ეს მოდელი ეფუძნება შემდეგ სამ საყრდენს:

1. ცივილიზაციური სუვერენიტეტი – ეროვნული კულტურისა და სულიერი ღირებულებების დაცვა გლობალური სტანდარტიზაციისგან;
2. გეოპოლიტიკური ავტონომია – რეგიონული ინტეგრაციის გაძლიერება ევრაზიულ სივრცეში და დასავლური ინსტიტუტების ალტერნატივების შექმნა;
3. ღირებულებითი პლურალიზმი – ცივილიზაციათა თანასწორობა საერთაშორისო ურთიერთობებში, როგორც მსოფლიო სტაბილურობის გარანტია.

ნეოევრაზიულობა, როგორც რუსეთის საგარეო პოლიტიკის დოქტრინალური საყრდენი, მჭიდროდ უკავშირდება იმ იდეას, რომ გლობალური წესრიგი აღარ შეიძლება იყოს ერთპოლარული ან იდეოლოგიურად მონოლითური. იგი ეფუძნება აღიარებას, რომ მრავალპოლარულ სამყაროში, კულტურული და ცივილიზაციური მრავალფეროვნება არა საფრთხეა, არამედ პოლიტიკური ჰარმონიის საფუძველი.

ამრიგად, რუსეთის ნეოევრაზიული პროექტი წარმოადგენს არა მხოლოდ გეოპოლიტიკურ ალტერნატივას, არამედ სიღრმისეულ ცივილიზაციურ პასუხს, დასავლური ლიბერალიზმის კრიზისზე.

პოსტლიბერალური ეპოქა, რომელსაც თან ახლავს დასავლეთის გავლენის შემცირება და ახალი რეგიონული ცენტრების გაძლიერება, ქმნის პირობებს რუსეთისთვის, რომ იგი გადაიქცეს ერთ-ერთ წამყვან ძალად იმ მრავალპოლარულ სისტემაში, რომელიც XXI საუკუნის მსოფლიოს პერსპექტივას განაპირობებს.

ბიბლიოგრაფია

1. Dugin, Alexander, *The Fourth Political Theory*, London: Arktoz, 2012;
2. Dugin, Alexander, *The Eurasian Mission*, Moscow: Arktozeia, 2002;
3. Dugin, Alexander, *Osnovy geopolitiki: Geopoliticheskoe budushchee Rossii*, Moscow: Arktozeia, 1997;
4. Giddens, Anthony, *The Consequences of Modernity*, Cambridge: Polity Press, 1990;
5. Kortunov, Andrei, "Civilizational Sovereignty as Russia's Strategic Concept," *RIAC Commentary*, Moscow: Russian International Affairs Council, 2022;
6. Tsygankov, Andrei, *Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity*, Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2016;
7. Lo, Bobo, *Russia and the New World Disorder*, (Washington, DC: Brookings Institution Press, 2015;
8. Krauthammer, Charles, "The Unipolar Moment," *Foreign Affairs*, Vol. 70, No. 1, 1990;
9. Krauthammer, Charles "The Unipolar Moment Revisited," *The National Interest*, No. 70, 2002;
10. Shlapentokh, Dmitry, "Eurasianism: Past and Present," *Communist and Post-Communist Studies*, Vol. 36, No. 2, 2003;
11. Lukyanov, Fyodor, "The Return of Geopolitics," *Russia in Global Affairs*, Vol. 20, No. 2, 2023;
12. Diesen, Glenn, *Russian Conservatism: Managing Change under Permanent Revolution*, Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2021;
13. Diesen, Glenn, *Great Power Politics in the Fourth Industrial Revolution*, London: I.B. Tauris, 2020;
14. Wallerstein, Immanuel, *The Decline of American Power: The U.S. in a Chaotic World*, New York: New Press, 2003;
15. Gray, John, *False Dawn: The Delusions of Global Capitalism*, London: Granta Books, 1998;
16. Laruelle, Marlene, *Russian Eurasianism: An Ideology of Empire*, Washington, DC: Woodrow Wilson Center Press, 2008;
17. Laruelle, Marlene, "The Two Faces of Contemporary Eurasianism," *Russia in Global Affairs*, Vol. 3, No. 4, 2005;
18. Laruelle, Marlene, *Eurasian Integration and the 'Russian World': Regionalism as an Ideology*, *Eurasian Geography and Economics*, Vol. 56, No. 4, 2015;
19. Laruelle, Marlene, *Eurasianism and the European Far Right: Reshaping the Europe - Russia Relationship*, Lanham, MD: Lexington Books, 2015;
20. Ministry of Economic Development of the Russian Federation, *Report on Import Substitution and Economic Sovereignty*, Moscow, 2023;
21. Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, *Foreign Policy Concept of the Russian Federation*, Moscow, 31 March 2023;
22. Trubetskoy, Nikolai, *Nasledie Chingiskhana*, Sofia: Evraziiskoe Knigoizdatelstvo, 1927;
23. Stuenkel, Oliver, *Post-Western World: How Emerging Powers Are Remaking Global Order*, Cambridge: Polity Press, 2016;
24. Patriarch Kirill, "On the Mission of the Russian Civilization," *Moscow Patriarchate Bulletin*, 2018;
25. Savitsky, Pyotr, "Geograficheskie obzory," *Eurasian Review*, 1925;
26. Sakwa, Richard, *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*, London: I.B. Tauris, 2015;
27. Sakwa, Richard, *Russia Against the Rest: The Post-Cold War Crisis of World Order*, Cambridge: Cambridge University Press, 2017;
28. Sakwa, Richard, "Russia's Vision of a Post-Liberal World," *Europe-Asia Studies*, Vol. 75, No. 2, 2023;

29. Dragneva, Rilka, & Wolczuk, Kataryna, *The Eurasian Economic Union: Deals, Rules and the Exercise of Power*, London: Chatham House, 2017;
30. Karaganov, Sergey, "From Containment to Cooperation: Russia's Strategy in a Multipolar World," *Russia in Global Affairs*, Vol. 14, No. 2, 2016;
31. Karaganov, Sergey, *Multipolarity and the Future of World Order* (Moscow: Council on Foreign and Defense Policy, 2020);
32. Karaganov, Sergey "Moral Sovereignty and Cultural Security in Russian Strategy," *Russia in Global Affairs*, Vol. 20, No. 1, 2024;
33. Lavrov, Sergey, "BRICS and the Future of Global Governance," *Russia in Global Affairs*, Vol. 18, No. 3, 2022;
34. Lavrov, Sergey, "Civilizational Multipolarity and the Future of Global Politics," *Russia in Global Affairs*, Vol. 19, No. 4, 2023;
35. Putin, Vladimir, *Poslanie Federal'nomu Sobraniyu* (Annual Address to the Federal Assembly), Moscow, 2005. <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22931> [უკანასკნელად გადმოწმდა 18.10.2025];
36. Putin, Vladimir, "Speech at the Valdai Discussion Club," Official Kremlin Website, 5 October 2023. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/72444> [უკანასკნელად გადმოწმდა 18.10.2025];
37. Putin, Vladimir, "A New Integration Project for Eurasia: The Future Born Today," *Izvestia*, 4 October 2011;
38. Joint Statement of the Russian Federation and the People's Republic of China on International Relations Entering a New Era and Global Sustainable Development, Beijing, 4 February 2022. <http://en.kremlin.ru/supplement/5770> [უკანასკნელად გადმოწმდა 18.10.2025];
39. Russia - Africa Summit Declaration, St. Petersburg, 28 July 2023. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/71826> [უკანასკნელად გადმოწმდა 18.10.2025];
40. Yi, Wang, "Building a Community of Shared Future for Mankind," *Qiushi Journal*, Vol. 11, No. 2, 2021;
41. RT Documentary, *Civilizational Sovereignty: Beyond Western Universalism*, Moscow: RT Productions, 2022.